

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
Кафедра культурології та медіакомунікацій

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня магістра
**«ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІОВЛАДИ В СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ»**
Освітньо-професійна програма
Культурні дослідження
галузь знань 03 Гуманітарні науки
спеціальність 034 Культурологія

Здобувач: Портонова О.І.

Керівник: Кислюк К. В.

доктор культурології, професор, професор кафедри культурології та
медіакомунікацій ХДАК

Рецензент: Бескорса В.М.

кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри
культурологічних дисциплін та образотворчого мистецтва
Комунального закладу "Харківська гуманітарно-педагогічна академія"

Допущена до захисту на засіданні
кафедри культурології та
медіакомунікацій « » _____ 2023 р.,
протокол №

Харків 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БІОВЛАДИ.....	10
1.1. Особливості та етапи формування наукових понять «біовлада», «біополітика», «біотехнологія».....	10
1.2. Філософські, соціальні та культурологічні аспекти біовлади.....	16
1.3. Особливості взаємодії біовлади з біополітикою, біотехнологіями, медичною етикою в сучасних наукових дослідженнях.....	24
РОЗДІЛ 2. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ БІОВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	29
2.1. Історико-культурологічний аспект розвитку біовлади.....	29
2.2. Легіслативні та етичні аспекти біовлади.....	31
2.3. Фактори впливу біовлади на тенденції розвитку біотехнологій та медицини.....	38
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОДІЯ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ БІОВЛАДИ НА СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	42
3.1. Вплив біовлади на морально-етичні цінності, громадську думку та соціокультурне середовище.....	42
3.2. Вплив біовлади на формування мистецького простору в контексті суспільних цінностей (кінематографія, література, образотворче мистецтво).....	45
3.3. Перспективи і можливі сценарії майбутнього розвитку біовлади в Україні.....	
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми: Сучасний цивілізаційний простір відрізняється особливими трансформаціями на всіх етапах суспільного життя, серед яких ключовою характеристикою є швидкі зміни в інформаційно-комунікативних технологіях, медико-біологічних практиках та суспільно-етичних нормах. Цей стрімкий розвиток вибудовує нову реальність, що нерозривно пов'язана з формуванням та розвитком нового понятійно-термінологічного апарату в різних наукових галузях, зокрема все більшого розповсюдження в науковій галузі набуває поняття «біовлади». Сучасна українська культура, як складова частина глобального соціокультурного простору, також переживає відчутні зміни внаслідок впливу медико-біологічних новацій та технологічних досягнень. Ця динаміка відкриває широкий спектр можливостей, але водночас ставить перед суспільством питання моральності, етики та збереження гідності людини.

Актуальність магістерської роботи на тему «Особливості функціонування біовлади в сучасній українській культурі» пояснюється підвищеною активністю соціокультурних та соціально-політичних трансформацій в суспільстві та світовими демографічними, технологічними й медико-екологічними викликами. Вивчення зазначеної теми сприятиме кращому розумінню взаємодії біологічних інновацій та влади, а також їхнього впливу на розвиток української культури та суспільства в цілому. Біологічні технології не лише стають новаторськими інструментами наукового розвитку, але також породжують етичні й соціокультурні питання та впливають на взаємозв'язок між біологією, політологією, соціологією та соціокультурною сферою людського побутування.

Вивчення особливостей функціонування біовлади в сучасному українському просторі в культурологічній перспективі дозволяє розглянути вплив культурних та соціокультурних аспектів на сприйняття, розуміння та реалізацію концепцій біовлади. Культурологічні розвідки дозволяють

проаналізувати соціокультурні норми, цінності та уявлення про природу, здоров'я, тіло (його модифікації). Подібний аспект впливає на сприйняття біотехнологій та медичних досягнень в соціокультурному просторі. Крім того, вивчення культурних особливостей дозволяє зрозуміти, як біовлада адаптується до культурного контексту та впливає на формування культурних норм і традиційних цінностей.

Таким чином, обравши дану тему дослідження, ми можемо визначити, як певні культурні норми (погляди), традиції та міфи впливають на ставлення до поняття біовлади, до інновацій біологічних технологій та біомедицини. Вивчаючи дану тему в культурологічному контексті, можемо розглядати та аналізувати біовладу як частину культурного дискурсу, розуміючи її вплив на формування сучасних культурних уявлень та практик. Дослідження даної теми є важливим для формування глибшого розуміння взаємозв'язку між біовладою та культурою, а також для розроблення ефективних стратегій сприйняття та управління біотехнологіями та медичними інноваціями в українському суспільстві.

Огляд літератури сприяє розкриттю різних аспектів та теоретичних підходів до теми «Особливості функціонування біовлади в сучасному українському просторі». Аналіз джерел дозволяє окреслити коло науковців, які висвітлюють зазначену тему в різних наукових галузях. Серед таких наукових праць відзначається суб'єктивний погляд авторів, адже кожен із них розглядає тему, враховуючи власний унікальний досвід та використовуючи певний науковий підхід (історичний, соціологічний, аналітичний, аксіологічний тощо).

Дослідженню поняття біовлади приділили увагу зарубіжні науковці Д. Агамбен, У. Бек, М. Вінклер, Д. Гутман, Ж. Дерріда, М. Маусс, Т. Мерц, Л. Мойя, К. Новас, Д. Фаулер, М. Фуко, Д. Харавей, К. Шмітт та ін. На сучасному етапі розвитку науки багато вчених займаються дослідженням поняття біовлади, її впливу на політико-економічну, соціально-культурну сфери, морально-етичні норми суспільства, розвиток медико-біологічні

технології й політтехнологій. Серед таких вчених І. Агеєва, О. Адаменко, В. Білоус, Ю. Бойко, О. Гончаренко, П. Грицак, А. Загребельний, І. Мазур, І. Шаповалова. Кожен з науковців зробив унікальний вклад у розуміння поняття біовлади та зробив свій внесок у розробку цієї теми. Їхні дослідження, теоретичні підходи та методи відіграють ключову роль у формуванні основи для цього дослідження.

Мета дослідження: Метою даного дослідження є ґрунтовний аналіз різних аспектів функціонування біовлади в українському суспільстві з урахуванням політичних, етичних, моральних, соціокультурних аспектів.

Для досягнення поставленої мети, слід виконати ряд **завдань**:

- розглянути основні концепції та теоретичні підходи до біовлади, проаналізувати джерела та визначити теоретико-методологічні засади дослідження;
- проаналізувати етапи формування та розвитку поняття біовлади, дослідити динаміку розвитку та сучасний стан. Вивчити вплив біотехнологій та генетичних досліджень на сучасну українську культуру та суспільство;
- проаналізувати морально-етичні аспекти використання біотехнологій в Україні та їх відображення й вплив на соціокультурне середовище;
- дослідити вплив біовлади на сприйняття природи, здоров'я та способу життя українського суспільства, провести порівняльний аналіз із загальносвітовими тенденціями функціонування біовлади, визначити ключові виклики та перспективи біовлади в Україні.

Об'єкт дослідження: Сучасний соціокультурний простір України.

Предмет дослідження: Особливості функціонування біовлади в сучасному українському суспільстві та культурному просторі.

Об'єкт і предмет дослідження взаємодіють між собою, предмет дослідження входить в межі об'єкта. Магістерська робота спрямована на вивчення та аналіз цих взаємодій з точки зору біовлади в українському контексті.

Методи дослідження: Дослідження базується на комбінації як кількісних, так і якісних методів аналізу. Метод аналізу є важливим інструментом для вивчення біовлади. Він допоможе зрозуміти, як працюють інструменти біовлади в суспільстві, її вплив на суспільство та можливі перспективи її трансформації та розвитку.

У дослідженні поняття біовлада можна використовувати різні методи аналізу, зокрема:

1) історичний аналіз допоможе прослідкувати, як ідеї та практики біовлади розвивалися протягом часу;

2) порівняльний аналіз може допомогти зрозуміти, як біовлада реалізується в різних соціокультурних контекстах;

3) статистичний аналіз допоможе визначити рівень розповсюдження та використання біовлади в різних наукових галузях та рівень поширення біовлади на в суспільстві;

4) філософський аналіз дозволить зрозуміти, які ідеї і цінності лежать в основі біовлади;

5) критичний аналіз дозволить оцінити потенційні негативні наслідки біовлади.

Такий підхід дозволяє провести всебічний аналіз функціонування біовлади в сучасному українському суспільстві та зрозуміти його вплив на різні аспекти життя громадян. Дане дослідження покликане ретельно проаналізувати сучасні тенденції біовлади та її вплив на формування цінностей, поглядів та ідентичності українського суспільства.

В даному дослідженні доцільним буде використання порівняльного методу, який полягає в зіставленні двох або більше об'єктів або явищ з метою виявлення їхніх подібностей та відмінностей. Порівняльний метод може використовуватися для вивчення біовлади в різних контекстах, включаючи:

1. порівняння форм впровадження та розвитку біовлади в різних країнах світу. Біовлада може реалізовуватися по-різному в різних країнах.

Порівняльний метод допомагає зрозуміти, як біовлада реалізується в різних контекстах (соціальному, політичному, культурному, історичному);

2. порівняння етапів розвитку біовлади в різних історичних періодах. Біовлада розвиває й трансформується протягом часу. Порівняльний метод може допомогти зрозуміти, як біовлада змінювалася в різних історичних періодах;

3. порівняння форматів розвитку біовлади в різних сферах суспільства. Біовлада проявляється в різних сферах суспільства, таких як медицина, освіта, спорт та ЗМІ. Порівняльний метод допоможе визначити, як біовлада реалізується в різних сферах суспільства.

Також доцільним буде використання історичного методу, який є важливим інструментом для вивчення біовлади. Він дозволяє прослідкувати, як ідеї та практики біовлади розвивалися протягом історичного часу і як впливає на розвиток й трансформації в суспільстві. Історичний метод можна використовувати для вивчення біовлади в різних контекстах, включаючи:

1. біовлада тісно пов'язана з розвитком медицини та охорони здоров'я. Історичний метод може допомогти зрозуміти як медичні знання та технології використовуються для контролю над біологічним життям людини;

2. біотехнології, такі, наприклад, як генна інженерія, дають владі новий спосіб контролю над біологічним життям. Історичний метод може допомогти дослідити та вивчити як біотехнології можуть бути використані для посилення біовлади.

Наукова новизна одержаних результатів:

1. Розширено розуміння феномену біовлада шляхом аналізу його впливу на сучасну українську культуру. Дослідження вказує на те, як біовлада відбивається в культурних явищах, включаючи різні види мистецтва (кінематограф, література), інтернет-культуру та інші аспекти сучасного культурного життя в Україні.

2. Конкретизовано вплив біовлади на українське суспільство шляхом виявлення конкретних прикладів і сценаріїв, які характеризують та роз'яснюють цей вплив.

3. В роботі продемонстровано, як вплив біовлади проявляється в практиках та рішеннях, пов'язаних з медициною, наукою, технологіями і громадськими дискусіями.

Практичне значення одержаних результатів: Робота надає наукові засади для подальшого вивчення впливу біовлади на сучасний культурний простір України та можливості використання цих знань в практичних аспектах. Означену тему можна включати в такі освітні компоненти як «Сучасна світова та українська культура», «Сучасні стратегії культурної політики», «Теорія та історія культури», «Сучасні парадигми культурології» та інші.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, 3 розділів з відповідними підрозділами, висновків та списку використаних джерел, загальна кількість яких складає 56 найменування. Загальний обсяг – 59 сторінок. Перший розділ присвячений дослідженню теоретичних основ біовлади. У другому розділі йдеться про історію розвитку біовлади в Україні. Третій розділ містить в собі описи про взаємодію біовлади та сучасної української культури, включаючи мистецький простір (кіномистецтво, літературу, образотворче мистецтво) та описані перспективи її розвитку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БІОВЛАДИ

1.1. Особливості та етапи формування наукових понять «біовлада», «біополітика», «біотехнологія»

Справжнім сенсом понять «біовлада», «біополітика» та «біотехнології» в сучасному політичному дискурсі є їх використання як фундаментальних компонентів аналізу сучасних політичних управлінських моделей та режимів. Вони представляють сучасні концепти, які відображають глибокий вплив суспільства та влади на біологічні процеси та технології. Ці поняття виникають у контексті розгляду влади, контролю та маніпулювання біологічними аспектами життя.

Біовлада вказує на владу, яка зосереджена на контролі за біологічними ресурсами та процесами. Це включає в себе управління природними ресурсами, генетичними даними, а також вплив на здоров'я і фізіологію населення [8, с.13-14]. *Біополітика* є концепцією, яка охоплює стратегії та практики влади в контексті життєвих аспектів суспільства. Це включає в себе регулювання народжуваності, здоров'я, медицини та інших біологічних аспектів, досліджує як влада формує та контролює біологічні життєві процеси суспільства [23, с. 15]. *Біотехнології* представляють собою застосування наукових та інженерних принципів для використання та модифікації біологічних систем у створенні нових продуктів, технологій чи процесів. Це може включати генетичну інженерію, клітинну терапію, сільське господарство, медицину та інші області, де використання біології веде до новаторських рішень та досягнень [17, с. 144].

Означені поняття слід розуміти як функціональні складові сучасної політичної реальності, а не самостійні теоретичні конструкції. Так, М. Фуко (вважається засновником поняття «біовлада») використовував це поняття в своїх роботах для опису нового типу влади та контролю, що з'явився

в соціально-політичному просторі. Фуко підкреслює зв'язок між біологічними процесами і політичною владою. Він аналізує, як суспільство регулює різні аспекти життя та смерті через політичні інституції, законодавство та соціальні практики [48, с. 209]. Зокрема, автор описує вплив дисциплінарних інститутів, таких як спеціалізовані школи, інтернати, табори, в'язниці на регулювання та контроль життєвих процесів. Ці інституції використовуються для формування соціальних норм та дисциплінування населення, визначає біологічну політику як спосіб влади, що спрямований на управління популяцією через контроль над її здоров'ям, репродукцією та життєвими умовами. Ця форма влади включає в себе такі аспекти, як демографія, медицина та біологія. Також М. Фуко розглядає біополітику як сукупність стратегій та практик, спрямованих на управління життям населення в інтересах держави або влади. Біополітика охоплює такі аспекти, як публічне здоров'я, соціальне забезпечення, репродукція та міграція. Розділяючи погляди М. Фуко щодо поняття біовлади та концепції її використання, слід визнати, що її біополітична складова є незаперечною [48, с. 210-211].

Фуко у своїх працях часто критикує суверенну владу, яка базується на підкоренні та контролі, він зосереджує увагу на концепціях біовлади та біополітики, їх вплив влади на життєві процеси та управління питаннями, які стосуються населення, здоров'я, виробництва, гендерних аспектів або аспектів репродукції та інших сфер. У подальшому його дослідження використовуються світовою науковою спільнотою для аналізу влади і контролю в суспільстві, особливо в політичних науках, соціології та управлінні, хоча поняття біовладе не розглядається як конкретна модель управління.

Визначене Фуко поняття біовлади має значний вплив на розуміння сучасних питань в галузі медицини, біотехнологій, контролю за населенням та генної інженерії. Вона дозволяє аналізувати як влада регулює і контролює життя та тіло індивіда в умовах перебудови сучасного суспільства. Одним

з ключових питань у концепції Фуко є розуміння того, як влада проникає в царину біології та медицини. Він висловлював думку, що влада в сучасному суспільстві не обов'язково базується лише на фізичному примусі, але й формує певні норми, стандарти та ідеології, котрі визначають, що є нормальним чи аномальним у сфері здоров'я та тілесності. Це має прямі наслідки для сучасної медицини та її практик.

У контексті біотехнологій та генної інженерії, теорія біовлади підкреслює, як влада регламентує доступ до новітніх технологій і окреслює межі прийнятності певних аспектів генетики. Вплив біовлади проявляється у мораторіях на окремі типи досліджень, етичних обмежень у використанні стовбурових клітин чи створенні та застосуванні генетично модифікованих організмів.

Концепція Фуко також торкається питань контролю за населенням. Влада може впливати на репродуктивні права, встановлюючи доступність певних методів контрацепції, обмежуючи можливості у виборі материнства чи батьківства, регулюючи медичні практики, пов'язані з пологами та репродукцією [46, с. 11-12]. В ряді праць, зокрема в роботі «Народження біополітики» Мішель Фуко досліджує як урядовці використовують біологічні знання для регулювання і керування населенням, включаючи контроль народжуваності, захворюваності і інші складові людського життя. Він підкреслював, що біологія стає важливим інструментом влади, який впливає на індивідуальні та групові свободи. Поняття «біовлада» поступово впроваджувалося в науковий дискурс і стало ключовим для розуміння впливу біологічних технологій та практик на суспільство. Біовлада охоплює такі аспекти, як контроль над життєвим процесом, регулювання генетичної спадковості, медичної інтервенції та технологій біотехнологій.

Фуко переосмислював традиційну концепцію влади, яка часто розглядалася лише у політичному контексті, і наголошував на тому, що влада проникає в різні аспекти нашого життя, включаючи біологічний рівень. Він вважав, що розуміння біології та медицини є невід'ємною складовою сучасної

політичної філософії і аналізу влади. Фуко підкреслив перехід суверенітету як основи влади до «біо-суверенітету». Він запропонував новий погляд на владу, яка орієнтована на управління життєвим циклом людини, на здоров'я, репродукцію та біологічні характеристики популяції, розглянув зсув у фокусі влади з традиційної державної структури до біополітики, яка спрямована на управління життям та населенням. Це відображається у відмові від класичного розуміння влади як тільки політичного управління країною. Фуко розглянув владу на рівні мікроструктур суспільства, показавши, що влада проникає у всі сфери життя, включаючи індивідуальні та дрібні повсякденні практики [35, с. 14-16].

Поняття «біовлада» використовується для опису нового типу влади, який орієнтований на контроль та регулювання життя та біологічних характеристик населення. Фуко використовує термін для аналізу того, як влада намагається управляти популяцією через регулювання людського здоров'я, репродукцію, соціальне забезпечення та інші біологічні аспекти. Він відображає новий підхід до розуміння та аналізу влади в сучасному суспільстві, де біологічні та медичні аспекти відіграють значущу роль у формуванні політичних стратегій та рішень [33, с. 131-137].

На основі аналізу наукових праць, зокрема М. Фуко, можна визначити основні концептуальні аспекти поняття «біовлада» включають:

1. *Контроль над життям і тілом* – біовлада визначається як контроль держави, науки, медицини та технологій над життям і тілом індивіда, охоплюючи різні аспекти та включаючи регулювання репродукції, медичну практику, генетичні дослідження та біологічні технології.

2. *Фокус на біологічних процесах* – біовлада акцентується на біологічних процесах та генетичній інформації, які стають об'єктом влади та контролю. Це включає в себе генетичну модифікацію, клонування, дослідження ДНК та інші біологічні процеси.

3. *Біотехнології та медицина* – біовлада нерозривно пов'язана з розвитком біотехнологій та медицини. Вона визначає способи, якими

технології здатні вдосконалювати людське здоров'я, але також можуть породжувати етичні дилеми та активізувати конфліктні соціальні питання.

4. *Біополітика та медична етика* – поняття біовлади включає аналіз біополітики, яка стосується влади над біологічними аспектами суспільства. Вона також пов'язана з медичною етикою, яка визначає моральні норми та обов'язки у сфері медицини та біології.

5. *Вплив на ідентичність та свободу* – біовлада впливає на ідентичність людини, оскільки вона формує наше сприйняття себе як біологічної істоти. Вона також може впливати на права та свободи особистості, зокрема, права на конфіденційність, приватність і гідність.

6. *Глобалізація та етичний плюралізм* – з розвитком біовлади виникають питання глобальної моралі та етичного плюралізму.

Філософи та антропологи (А. Білоконь, О. Білоус, О. Гавриленко) все більше звертають увагу на те, що сучасні біотехнології активно втручаються в природу людини, змінюючи її в кореневий спосіб. Критики біополітики вказують на те, що ця галузь влади маніпулює людською природою, породжуючи спотворені форми існування, які вони називають «*bios politikos*».

Сучасні дослідження геному людини, розвиток реанімаційної медицини, бажання вдосконалити людське тіло через хірургічні та косметичні процедури — усе це є свідченням впливу біополітики на природу людини [6, с. 4-5; 28, с. 137]. Зусилля вдосконалити фізичні характеристики людини, втручання в генетичний код, а також широке поширення усіляких ідеалізованих образів тіла через засоби масової інформації – все це формує уявлення про тіло, яке несе у собі утопічні риси досконалості, при цьому подібні уявлення активно широко й активно пропагандуються мас-медіа.

Досліджуючи поняття біовлади в антропологічній перспективі, в науковому колі вчені (зокрема, О. Білоус, О. Гавриленко) аналізують вплив біології та медицини на культуру й суспільство, а також досліджують взаємозв'язки між біологічними процесами та соціокультурними явищами [10; 14; 28]. Зокрема, М. Маусс досліджував різні культурні

практики і обряди, пов'язані з тілом і біологічними функціями. Він наголошував на тому, що біологічні аспекти є важливою частиною культурних систем та взаємодіють з соціокультурними нормами. Л. Мойя аналізує поняття тіла та біології у сучасному суспільстві і вивчає, як сприйняття цих понять визначає культурні практики та ідеологію. І. Мазур досліджує взаємодію між біологічними та культурними процесами в різних етнічних та соціокультурних групах і аналізує, як різні культури сприймають та використовують біологічні знання та практики. Д. Агамбен досліджує поняття «життя» та «біос» в філософії і антропології і аналізує, як ці поняття використовуються у політичних та культурних контекстах.

Отже, походження поняття «біовлада» можна розглядати наступним чином:

- термін «біо» походить від грецького слова «bios», що перекладається як «життя». Ця частина поняття вказує, що біовлада стосується контролю над життєвими процесами людини, її біологічною сферою та тілесністю;
- складник «влада» в даному контексті позначає вплив, регулювання чи управління з боку державних та суспільних інституцій, які контролюють біологічні аспекти існування соціуму.

Сам термін «біовлада» підкреслює перехід влади з традиційного фокусу на політичну та територіальну владу до нового фокусу – на біологічний та медичний фокус влади. Зокрема, Мішель Фуко використовував цей термін для аналізу різних способів, якими влада впливає на населення через медицину, демографію, соціальні науки та інші біологічні аспекти.

Біовлада в контексті Фуко розглядає важливі питання щодо моралі, етики, прав та свобод людини в умовах розвитку біотехнологій, медичних та генетичних досліджень. Вона також стала ключовим поняттям для аналізу сучасного суспільства та політики. Поняття «біовлада» є ключовим у розумінні впливу технологій, науки та медицини на життя і тіло людини в сучасному суспільстві. Концептуалізація цього терміну базується на різних філософських та соціологічних підходах.

Тож біовлада представляє собою складний інтердисциплінарний концепт, який відображає сутність впливу біологічних технологій, медицини та наукових досліджень на сучасне суспільство, людину та її тіло. Вона підкреслює важливість розуміння етичних, правових та соціальних аспектів цього впливу для забезпечення гідного та етичного розвитку нашого суспільства, відображає взаємодію між біологічними процесами, суспільними інституціями і владою, яка має вплив на різні аспекти життя та здоров'я людей в суспільстві через свої регуляційні та контролюючі функції.

1.2. Філософські, соціальні та культурологічні аспекти біовлади

Концепція біовлади має глибокі філософські, соціальні та культурні аспекти, які впливають на сприйняття, оцінку та реалізацію цього поняття в сучасному суспільстві [50; 52-54]. Аналізуючи сучасні дослідження, можна виокремити деякі з найважливіших *філософських аспектів біовлади*:

1. *Відношення до індивіда*: концепція біовлади порушує питання про те, які права та свободи має людина щодо свого тіла. Вона ставить під сумнів традиційні межі між тим, що вважається «приватною сферою» особистості і тим, що може бути об'єктом впливу з боку суспільства, медицини та біології. Однією з основних тем цієї концепції є питання про право особистості на самовизначення і контроль за власним тілом та біологічними процесами [50, с. 182-183].

2. *Гідність та автономія*: автономія і право на вільний вибір в контексті концепції біовлади мають глибокий філософський вимір. Це означає, що кожна людина має право на самовизначення та контроль за власним тілом і біологічними процесами, які відбуваються в її організмі. Основною ідеєю цього аспекту є те, що індивід має бути вольовим суб'єктом, який може визначати свої власні цінності, бажання та приймати рішення щодо свого тіла. Однією з фундаментальних складових автономії є право

на самовизначення. Це означає, що індивід має право визначати власні цінності, переконання і цілі, включаючи відношення до свого тіла і біологічних процесів. Ніхто інший не повинен диктувати, які рішення слід приймати щодо власного здоров'я та фізіології. У філософському контексті біовлади важливою є заборона будь-якого примусового втручання в біологічні процеси та на тіло людини без згоди індивіда. Це включає в себе відмову від будь-яких медичних процедур або досліджень, якщо виникає суперечність із власними переконаннями чи цінностями.

3. *Етичні дилеми:* філософські дослідження автономії в контексті біовлади також розглядають етичні дилеми, пов'язані з правом на вільний вибір. У філософському обговоренні концепції біовлади, автономія та право на вільний вибір визнаються значущими цінностями, які варто захищати і берегти в сучасному суспільстві. Розуміння цих аспектів сприяє формуванню етичних і правових меж у сфері біології, медицини та біоетики [52].

4. *Етика досліджень:* збереження балансу між науковими досягненнями та етичними нормами в сфері біотехнологій, генної інженерії та медичних втручань є надзвичайно важливим завданням та містить ряд ключових аспектів. Повага до особи вимагає поваги до прав та гідності кожної людини, які можуть бути порушені внаслідок медичних досліджень або хірургічних втручань. Дослідники та медичні фахівці повинні гарантувати, що індивіди надають інформовану згоду на участь у дослідженнях та розуміють можливі ризики і користь. Заборона шкоди передбачає, що дослідники мають уникати ризиків та не наносити шкоди учасникам досліджень або пацієнтам. Всі медичні втручання та дослідження повинні бути ефективними та безпечними для здоров'я. Важливо забезпечити доступ до переваг наукових досягнень всім, незалежно від соціального статусу чи етнічної приналежності [15, с. 122-147, 184-191].

Дослідження, які включають участь людей або використання тварин, повинні відповідати строгим етичним стандартам. Це включає в себе

застосування принципів доброчесності у дослідженнях, правила експериментальної етики та гуманне ставлення до тварин. Дослідники та медичні фахівці повинні бути відкриті щодо результатів досліджень і їх потенційних наслідків для суспільства. Громада має право на прозору інформацію, щоб бути свідомою та активною учасницею дискусій щодо біоетичних питань. Під час досліджень і медичних втручань необхідно зберігати конфіденційність пацієнтів і учасників досліджень. Збір та збереження особистих даних мають відповідати високим стандартам безпеки та захисту приватності.

Ряд вчених, зокрема представники класичної школи - Ж. Дерріда, Р. Еспозіто, Т. Мерц та сучасники - Ю. Бойко, А. Гончар, І. Шаповалова, зосереджують своє дослідження на біовладі з філософської перспективи, активно розвивають цю концепцію та проводять філософський аналіз її аспектів. Вони вивчають вплив біології і медицини на політику, суспільство та етику [18, с. 18-27; 19; 29]. Мішель Фуко розробивши концепції біовлади з філософської точки зору, проводив аналіз того, як біологічні знання та медицина стають інструментами влади, впливаючи на індивідуальні та колективні свободи особи [56, с. 128-130]. Жак Дерріда звертає увагу на філософські аспекти біовлади, вивчаючи поняття влади, мови та біології. Роберто Еспозіто розвиває концепцію «біовлади» та аналізує її взаємозв'язок з філософськими питаннями, пов'язаними з життям, смертю, етикою та суспільством. Тео Мерц досліджує біоетичні аспекти та політичну філософію біології, зокрема в контексті генетичних технологій та біологічних інновацій.

Окреслені дослідження сприяють подальшому розширенню нашого розуміння біовлади з філософської точки зору та аналізують її важливі філософські, етичні та соціокультурні аспекти, які впливають на сучасне суспільство та політику. Отже, філософські аспекти біовлади спонукають до розмірковувань про важливість прав та свобод індивіда,

принципи етики та моралі у медицині і науці, а також етичні стандарти і справедливість у суспільстві.

Соціальні аспекти біовлади. Соціальні аспекти біовлади відіграють важливу роль у формуванні сучасного суспільства, його цінностей, правових норм та культурного сприйняття наукових досягнень в біології та медицині. Вони також надають можливість критично оцінювати та адаптувати сучасні наукові досягнення на благо людства. Використання біології та медицини може призвести до збільшення соціальних нерівностей в суспільстві. Наприклад, доступ до дорогих медичних процедур чи генетичних модифікацій може бути обмеженим для окремих соціальних груп. Філософи та соціологи досліджують, як ці нерівності формуються і як їх можна зменшити або взагалі уникнути [51, с. 159-160].

Дослідники, які аналізують біовладу в соціологічній перспективі, вивчають поняття біовлади через призму соціологічних теорій та підходів, вони досліджують вплив біології та медицини на суспільство, структуру влади, соціальні нерівності та взаємодію індивідів із системою управління, враховуючи біологічні аспекти [3, с. 34-37; 4, с. 16-17]. Наприклад, Ульріх Бек спеціалізується на аналізі ризиків і небезпек, пов'язаних з розвитком біотехнологій і біологічних інновацій. Він досліджує, як ці технології впливають на суспільство та соціальні відносини. Донна Харавей досліджує взаємодію між гендером, біологією та суспільними нормами в контексті біовлади. Вона розглядає, як статеві ідентичність та права жінок пов'язані з біологічними процесами. Карлос Новас досліджує, як біологія та медицина впливають на ідентичність, національну культуру та соціальні цінності. Він аналізує, як суспільство реагує на біологічні інновації. Д. Фаулер аналізує географічні аспекти біовлади і вивчає, як розподіл біологічних ресурсів і технологій впливає на глобальні соціальні та політичні відносини.

Означені соціологічні дослідження дозволяють зрозуміти взаємозв'язки між біологією, медициною та суспільством, а також досліджують соціальні наслідки розвитку біологічних наук і технологій.

Гендерні стереотипи і соціокультурні норми. Дослідники звертають увагу на те, як біологічні аспекти використовуються для підтримки гендерних стереотипів і соціокультурних норм. Наприклад, застосування статевих аргументів для виправдання соціальних нерівностей чи дискримінації на основі статі. Біовлада також має статевий вимір, оскільки багато біологічних процесів і медичних досліджень стосуються статевої різниці. Вивчення, як біологія та медицина впливають на гендерну ідентичність, статеві ролі та права жінок, є важливим аспектом соціальних досліджень біовлади. В рамках біовлади аналізуються питання щодо прав жінок на вільний доступ до репродуктивної та медичної допомоги, включаючи аборти та гігієну. Гендерні аспекти також відображають боротьбу за гендерну рівність та справедливість. Суспільна думка і публічна дискусія щодо біологічних питань і медицини сьогодні дуже актуальні. Дослідження питань соціального сприйняття розвитку генетичних технологій, експериментів над тваринами, клонування та інших біологічних практик допомагають розуміти, як суспільство ставиться до цих явищ і як це впливає на регулювання та розвиток сфери біовлади [31; 51, с. 161-162].

Культурні аспекти біовлади включають в себе різноманітні аспекти впливу біології, медицини та біотехнологій на культурні практики, народні обряди та ритуали, символіку, форми сприйняття життя та смерті в різних культурних традиціях.

Один із ключових аспектів культурної біовлади — це символіка тіла. Дослідження цього питання може включати аналіз того, як різні культури та релігії сприймають і тлумачать різноманітні біологічні явища та тілесні функції. Біовлада розглядає як конкретна культура відноситься до родової функції жінки або які символи пов'язані зі старістю та смертю. Дослідження взаємодії медицини з культурними практиками є важливим аспектом дослідження біовлади в культурному контексті, тобто розуміння поняття «культурної біовлади». Вивчення, як певні медичні процедури, лікування або діагностика сприймаються в різних культурах, може розкрити різні підходи

до лікування та реакція суспільства на хвороби. Етика і культурні цінності пов'язані з використанням біології і медицини в сучасному суспільстві є важливим аспектом культурної біовлади. Це може включати в себе аналіз того, як певні культурні цінності впливають на рішення щодо використання біотехнологій, репродуктивних технологій та експериментів на людях. Культурні погляди на природу та екологію також є одним з питань, яке вивчає культурна біовлада. Дослідження може розкрити, як різні культури ставляться до впливу біології та медицини на природне середовище та екосистему.

Культурна біовлада пов'язана з політичними та економічними аспектами. Дослідження може включати в себе аналіз впливу політичних та економічних рішень на культурні практики, пов'язані з біовладою. Аналіз символіки, стереотипів та образів, пов'язаних з біологією та медициною може допомогти розкрити, які культурні формати формують уявлення про тіло, здоров'я, хвороби та смерть. Багато вчених, зокрема, О. Адаменко, В. Білоус, Мазур І. та інші аналізують біовладу з культурологічного погляду, досліджують вплив біологічних знань та медицини на культурні практики, символіку та сприйняття життя й смерті у суспільстві. Зокрема, Д. Харауей аналізує як біологічні аспекти визначають культурні норми та стереотипи. Дослідження І. Мазура присвячені тому як різні культури сприймають та інтерпретують біологічні знання та медичні практики. Його роботи розкривають культурні відмінності у сприйнятті та використанні біологічних аспектів. Д. Агамбен аналізує вплив культурних репрезентацій понять «життя» та «біос» на політичні, етичні та культурні дискусії. Д. Агамбен досліджує, як ці поняття використовуються у культурних контекстах. Дослідження Л. Мойя розглядають культурні аспекти сприйняття тіла та біології у сучасному суспільстві. Він аналізує як культурні практики та ідеології впливають на сприйняття біологічних процесів [2, с. 17; 7; 9, с. 16-21; 13]. Названі вчені сприяють розумінню того,

як біологія та медицина впливають на культурні репрезентації, символіку та сприйняття життя та смерті в сучасному суспільстві та культурі.

Публічна дискусія і освіта: Дослідження того, як біологія і медицина впливають на публічну дискусію та освіту є важливим аспектом культурної біовлади. Це може включати в себе аналіз медіа, освітніх програм та способів передачі наукових знань населенню. Дослідження даного аспекту можуть виявити заангажованість мас-медіа, спроби психологічного впливу на суспільство через мас-медіа та спроби кореляції суспільної думки.

Учені (А. Загребельний, І. Шаповалова), що аналізують біовладу з політологічної перспективи, акцентують увагу на значущості біології та медицини в контексті політичних процесів та управління суспільством. Нижче подано короткий огляд діяльності деяких з цих вчених, розглядаючи їх дослідження з політичних поглядів [37; 38]. Також можна послатись на дослідження Д Фаулера, який спеціалізується на політичній географії, досліджує вплив технологічних досягнень, включаючи біологічні інновації, на структури сучасної політики та геополітику. Він ретельно досліджує можливий вплив розвитку біотехнологій на світову політику. У. Бек аналізує взаємозв'язок між технологічними інноваціями, біоетикою та суспільством, досліджуючи вплив розвитку біотехнологій на політичні процеси і зміну структури влади. А дослідження професорки Каліфорнійського університету Д. Харауей спрямовані на виявлення зв'язку між біотехнологіями та суспільством, зосереджуючись на політичних аспектах цього взаємозв'язку. В своїх роботах авторка аналізується як біологічні інновації впливають на соціальні структури та політичні відносини [55 с. 63-67].

Наукові дослідження такого напрямку сприяють розкриттю політичних аспектів біовлади, розуміючи, як біологічні процеси та медичні досягнення впливають на політичні процеси, законодавство та процеси прийняття рішень в різних країнах та регіонах світу.

Вчені, що досліджують історію біовлади, аналізують, як біологічні знання та медицина використовувалися для впливу на суспільство та політику

протягом різних історичних періодів. Зокрема Мішель Фуко вивчав, як влада використовувала біологічні знання та медицину для регулювання населення на різних етапах історії. Його робота «Народження біополітики» є ключовою для розуміння цієї концепції. Наприклад, Д. Агамбен аналізував історію філософських понять «життя» та «біос» та їх роль у політичних контекстах протягом історії. М. Маусс вивчав різні культурні практики та обряди, пов'язані з тілом та біологічними функціями і досліджував як ці аспекти впливали на суспільні норми.

Згадані дослідження світових і вітчизняних вчених допомагають розкрити як еволюціонувало поняття біовлади протягом історії та як такі біологічні аспекти впливали на суспільні практики та політичні рішення.

Багато вчених, які досліджують біовладу, перетинаються в своїх дослідженнях через складну та багатогранну природу цього поняття. Ця перетинка відбувається з кількох причин:

1) *Міждисциплінарність* — біовлада охоплює багато різних галузей знань, включаючи біологію, медицину, політику, філософію, соціологію, культурологію та інші галузі. Це призводить до того, що вчені з різних наукових галузей спрямовують свої дослідження на біовладу зі свого унікального погляду.

2) *Взаємодія біології та суспільства* — біовлада розглядає вплив біологічних процесів, медицини та біологічних технологій на суспільство. Ця взаємодія між природними та соціокультурними аспектами призводить до потреби дослідження різних напрямів одночасно.

3) *Комплексність біовлади* — біовлада включає в себе багато аспектів, таких як політичний контроль над біологією, етика використання біології, вплив медицини на суспільні норми та багато інших. Ця складність концепції стимулює дослідження різних її аспектів.

4) *Зміна соціокультурного контексту* — розвиток біології та медицини призводить до змін у соціокультурному середовищі. Вчені намагаються

розуміти, як ці зміни впливають на сучасне суспільство, це також сприяє перетину дослідницьких напрямів.

5) *Поєднання теорії та практики* — дослідження біовлади включають не лише теоретичний аналіз, але й практичний аспект, такий як біоетика, біополітика та публічна політика у сфері біології та медицини. Це поєднання різних напрямів дослідження об'єднує вчених у спробі зрозуміти та вплинути на розвиток біовлади.

Таким чином, перетин напрямів досліджень щодо біовлади є необхідним для більш глибокого та комплексного розуміння цієї складної концепції та її впливу на сучасне суспільство. Ці аспекти культурної біовлади є важливими для розуміння того, як біологія та медицина впливають на культурні цінності, практики та сприйняття у сучасному суспільстві. Розгляд цих аспектів дозволить глибше розуміти взаємозв'язок між біовладою та культурою.

1.3. Особливості взаємодії біовлади з біополітикою, біотехнологіями, медичною етикою в сучасних наукових дослідженнях

Ключовою ідеєю біовлади є те, що влада регулює не тільки політичний і економічний порядок, але і самі аспекти біологічного існування суспільства. Це включає в себе медичні практики, гігієнічні норми, питання генетичної інженерії, здоров'я нації та інші аспекти, пов'язані з життям і здоров'ям.

Сучасні соціальні дослідження включають в себе аналіз біовлади з різних поглядів. У сфері соціології, де досліджується вплив біополітики на соціальні структури та взаємини, виникає запитання про взаємодію в різних групах суспільства, включаючи родини, релігійні та етнічні спільноти. Філософські обговорення в рамках біоетики додають аспекти етики використання біомедичних технологій та генетичних досліджень, а філософія тіла вивчає взаємодію біотехнологій та соціальних конструкцій тіла [53, с. 127-129; 54].

Антропологічні дослідження виходять за рамки філософських та соціологічних аспектів, розглядаючи вплив біотехнологій на культурні практики та традиції різних груп. Висвітлення культурних взаємодій з новітніми технологіями, такими як генетична модифікація та репродуктивні технології, робить важливий внесок у розуміння впливу біовлади на різноманіття культур.

Медична соціологія, з свого боку, досліджує соціальні аспекти впровадження новітніх медичних технологій, вивчаючи взаємодії між пацієнтами та медичними працівниками. При аналізі соціальних наслідків медичних інновацій виявляються важливі зв'язки між технологічними змінами в медицині та соціокультурним контекстом.

Ці різнобічні дослідження в сфері соціальних наук взаємопов'язані та сприяють глибшому розумінню взаємодії між біотехнологіями та соціальними явищами у сучасному суспільстві. Біовлада аналізує вплив владних структур на біологічний розвиток суспільства та розкриває, як сучасні біотехнології формують взаємодію індивідів з владою на біологічному рівні. Вона є важливим концептуальним інструментом для розуміння того, як технології, медицина і біологічні науки впливають на сучасне суспільство [51, с. 158-158].

Біовлада саме як поняття в останні десятиліття набула значущості в гуманітарних науках, особливо політології, соціології, антропології та культурології. Вона стала об'єктом вивчення та аналізу через свій значущий вплив на сучасне суспільство. Цей підрозділ присвячений розгляду біовлади в контексті сучасних гуманітарних наук та визначає основні підходи, тенденції та проблеми, пов'язані з цим поняттям та його вивченням.

В політології біовлада розглядається через призму впливу біології, медицини та біотехнологій на політичні процеси і структури. Політологи досліджують, як влада регулює питання здоров'я, репродукції, генних технологій та контролює доступ до медичних ресурсів. Вони аналізують політичні рішення та законодавство, які стосуються біологічних питань, такі

як аборти, експерименти на людях, клонування тощо. Соціологи в свою чергу вивчають вплив біовлади на суспільство та соціальні структури. Вони аналізують, як біологічні знання та медичні технології формують категорії індивідів в суспільстві, наприклад, за ознаками здоров'я, хвороби, гендеру та віку. Соціологи також досліджують соціальні нерівності, які виникають внаслідок доступу до медичних послуг та біотехнологій. Антропологи розглядають біовладу з точки зору культурних практик і репрезентацій. Вони досліджують різні культурні уявлення про тіло, здоров'я, хворобу та смерть. Антропологи також аналізують релігійні та ритуальні аспекти, пов'язані з біологічними процесами, а також вплив культурної глобалізації на медичну практику та біоетику.

Вчені в галузі культурології за допомогою понятійного апарату та функціонування біовлади досліджують як біологія та медицина впливають на культурні практики, символіку та сприйняття життя та смерті в суспільстві. Вони аналізують як різні культури сприймають інновації в галузі медицини і біотехнологій та як ці інновації відображаються в культурному контексті. Дослідження включають в себе розмірковування про природу особистості, права та свободи, а також про етичні дилеми, пов'язані з генетичними дослідженнями, клонуванням, експериментами на людях і репродуктивними технологіями [33, с. 19-22; 39, с. 88-91].

Один з основних аспектів досліджень біовлади в сучасних гуманітарних науках містить міждисциплінарний підхід. Різні аспекти біовлади вимагають взаємодії різних дисциплін, щоб розуміти її повноту та складність. Міждисциплінарність сприяє глибинному розумінню впливу біології і медицини на сучасне суспільство.

Останнім часом актуальними стали питання, пов'язані з редагуванням геному, створенням штучного інтелекту, репродуктивними правами, клонуванням та іншими техногенними виборами. Також в межах гуманітарних наук доцільним буде вивчення впливу пандемій та глобальних біологічних загроз на суспільство. Означеному питанню може бути

присвячено дослідження біовлади та нормативно правових засад щодо врегулювання соціальних відносин під час пандемії, впливу біовлади та створення правової системи регулювання суспільством в у біологічної загрози.

В сучасному світі особливо важливим стає вивчення впливу пандемій та глобальних біологічних загроз на суспільство. Пандемії, як, наприклад, COVID-19, поставляють під сумнів існуючі медичні, етичні та правові стандарти, і потребують розробки нових стратегій управління глобальними біологічними ризиками. Нормативно-правові засади регулювання соціальних відносин під час пандемії можуть передбачати розробку ефективної системи моніторингу, управління ризиками, захист прав та свобод громадян, а також враховувати етичні аспекти використання біотехнологій для забезпечення глобальної безпеки та стабільності [37, с. 44-49; 42, с. 15-16; 50, с. 184-187].

Дослідження в галузі біовлади може включати аналіз впливу біотехнологій на суспільство та розгляд нормативно-правових аспектів їх використання. Зокрема, аналіз біовлади в умовах пандемії може розкрити конкретні виклики, пов'язані із керуванням суспільством під час глобальних біологічних загроз.

Таким чином, провівши аналіз створення та використання поняття біовлади, дослідивши використання поняття біовлади у різних наукових галузях, можемо зробити висновки. Біовлада стала об'єктом пильного дослідження в сучасних соціальних науках завдяки її значущому впливу на сучасне суспільство. Політологи, соціологи, антропологи, культурологи та етики активно співпрацюють, щоб розкрити всі аспекти цієї складної концепції та забезпечити баланс між науковими досягненнями і етичними стандартами в сфері біології та медицини. Таким чином, біовлада є актуальною темою для сучасних соціальних наук, оскільки вона впливає на ряд аспектів сучасного суспільства і створює нові виклики для досліджень і розуміння взаємозв'язків між біологією, владою та соціальною динамікою.

Поняття «біополітика», «біотехнології» і «медична етика» пов'язані і взаємодіють одне з одним в контексті біовлади і впливу на біологічні аспекти життя людей. Біополітика відноситься до концепції влади, яка орієнтується на управління біологічними процесами, здоров'ям і репродукцією населення. Ця концепція була розвинута М. Фуко і покликана показати, як держава та інституції впливають на біологічний аспект життя людей через регулювання, медицину, соціальну політику тощо. Біополітика і біовлада взаємодіють, оскільки обидва терміни стосуються контролю за біологічними аспектами життя. Біополітика розглядає структури та механізми влади, які забезпечують регулювання життя, а біовлада відображає поняття влади, орієнтованої на біологію.

Біотехнології включають в себе застосування наукових та технічних знань для розробки продуктів і процесів на основі живих організмів або їхніх компонентів. Це може включати генетичну інженерію, клонування, біологічні ліки тощо. Біотехнології є ключовим елементом біовлади, оскільки вони надають засоби для втручання в біологічні процеси і мають потенціал впливати на життя і здоров'я людей. Контроль за розвитком та використанням біотехнологій відіграє важливу роль у біополітиці та біовладі.

Медична етика вивчає моральні аспекти медичної практики, дослідження і втручання у біологічні процеси життя. Вона визначає принципи, норми та цінності, які повинні керувати поведінкою лікарів, науковців та інших професіоналів в галузі медицини. Медична етика є важливим аспектом біовлади та біополітики, оскільки вона враховує питання справедливості, прав і добробуту пацієнтів у контексті біологічних досліджень та медичних втручань. Усі ці поняття взаємодіють, що формує комплексне розуміння впливу біовлади на сучасне суспільство, життя та ідентичність людей, а також наголошує на необхідності етичної обачності та виважених рішень у сфері біологічних інновацій та медицини.

РОЗДІЛ 2

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ БІОВЛАДИ В УКРАЇНІ

2.1. Історико-культурологічний аспект розвитку біовлади

У сучасному світі біовлада стала невід'ємною частиною суспільного та наукового життя і Україна не є винятком. Розуміння поняття біовлади визначає вплив держави, науки, медицини та технологій на життя і тіло людини, а також контроль і регулювання біологічних аспектів суспільства. Історія біовлади в Україні об'єднує давні традиції медицини, сучасні біологічні досягнення та соціокультурні та політичні контексти.

Перші згадки про біологічні дослідження на теренах України належать давнім часам. Українські вчені внесли свій внесок у розвиток біології та медицини в різні історичні епохи. Заради кращого розуміння природи і людини в Україні проводилися біологічні та медичні дослідження, що сприяли розвитку науки та покращенню медичної практики. З іншого боку, історія України також включає періоди, коли біовлада була засобом політичного та соціального контролю. Один із прикладів – період колективізації та індустріалізації в радянський період, коли держава мала інтерес у контролі за здоров'ям і репродукцією різних верств населення. Через розпад СРСР і здобуттям Україною незалежності в 1991 р., країна стала свідком розширення біологічних та медичних досліджень, розвитку біотехнологій і біомедицини. Україна долучилася до світових наукових спільнот і стала частиною глобальних досліджень у галузі біології, генетики та медицини [33, с. 19-21; 34, с. 21-23]. Проте цей шлях також включає виклики та дилеми. Питання етики, доступу до медичних послуг та біотехнологій, а також контролю за біологічними даними стали актуальними для українського суспільства.

У цьому контексті історія біовлади в Україні є багатшаровою та відображає складні взаємозв'язки між наукою, політикою, культурою та суспільними цінностями. Вона показує як Україна, подібно іншим країнам, реагує на вплив біологічних технологій і медицини на життя людей та суспільства.

Розвиток біовлади в Україні можна розглядати на різних етапах, починаючи з радянського періоду і закінчуючи сучасністю. Кожен з цих етапів відображає важливі зміни у біологічних технологіях, медицині, науці та суспільних уявленнях про контроль і владу над життям людей. Ось кілька ключових етапів розвитку біовлади в Україні:

1. Радянський період (1917-1991 рр.):

- У цей період радянська держава впроваджувала політику державного контролю над медициною, біологією та репродукцією населення.
- Було проведено широкомасштабні медичні та генетичні дослідження, проте здебільшого залишалися під державним контролем.

2. Незалежність України (1991-2000 рр.):

- Після встановлення незалежності Україна вступила на шлях розвитку самостійної медичної та біологічної наук.
- Було створено багато приватних медичних установ, дослідницьких лабораторій і біотехнологічних компаній.

3. Розвиток біотехнологій (з 2000 року до сьогодні):

- В Україні розпочався активний розвиток біотехнологій, включаючи генетичну інженерію, біологічну технологію та створення нових медичних препаратів.
- Біотехнологічні досягнення викликали обговорення та дискусії щодо етики, регулювання і доступності нових технологій.

4. Здоров'я нації та громадянське суспільство:

- У сучасному Україні громадянське суспільство та громадські організації відіграють активну роль у контролі за біовладою, зокрема, у вимогах до відкритості, етики досліджень і захисту прав пацієнтів.

- Проекти та програми «здоров'я нації» стали акцентом на здоровому способі життя та профілактиці захворювань.

Кожен з цих етапів відображає еволюцію у розумінні поняття біовлади в Україні та її впливу на суспільство та науку. Сучасні виклики полягають у тому, щоб забезпечити етичний і правовий контроль над розвитком біотехнологій, захист прав та свобод людей у контексті біологічних досліджень і медичних втручань, а також сприяти створенню стабільного та ефективного системи охорони здоров'я в Україні.

2.2. Легіслативні та етичні аспекти біовлади

В Україні легіслативні та етичні аспекти біовлади встановлюються законами та нормативними актами, які регулюють використання біотехнологій та медичних практик. Законодавство визначає норми та обмеження у галузі генетичної інженерії, клонування та експериментів з людськими клітинами та іншими біологічними технологіями.

Щодо етичних аспектів, в Україні існують етичні стандарти у медицині та біотехнологіях. Важливу роль в цьому відіграють етичні комітети, які здійснюють розгляд проектів досліджень, забезпечують відповідність етичним нормам та захищають права та безпеку учасників експериментів. Закони та етика також регулюють доступ до медичних послуг та технологій, гарантуючи рівний доступ та запобігаючи дискримінацію на підставі генетичних даних чи статусу здоров'я. Загалом, система українського законодавства та етики у сфері біовлади встановлює рамки використання біотехнологій, забезпечуючи баланс між науковими досягненнями, медичними потребами та етичними принципами.

Глобальні етичні стандарти, такі як Декларація Генетичних Ресурсів та Знань Людства, також враховуються при регулюванні біовлади в Україні, зокрема, в контексті збереження генетичної різноманітності та захисту прав користувачів біологічних ресурсів. В Україні легіслативні та етичні аспекти

біовлади стали важливими питаннями у зв'язку з розвитком біотехнологій, медичних досліджень та забезпеченням прав та свобод людей у контексті біологічних технологій. Можна виокремити кілька ключових пунктів, які варто враховувати:

Легіслативні аспекти:

1. Законодавство про біомедицину: Україна прийняла Закон «Про біомедичні дослідження», який регулює правила проведення медичних та біологічних досліджень, використання генетичних даних, трансплантацію органів та інші аспекти біовлади.

2. Клонування та генетична інженерія: легіслація в Україні визначає умови проведення генетичної інженерії, дослідження клітинних ліній, а також обмеження щодо людського клонування.

3. Захист прав пацієнтів: легіслація передбачає права пацієнтів на інформований згоду, конфіденційність медичних даних, доступ до медичної інформації та інші аспекти охорони здоров'я.

Етичні аспекти:

1. Етичні комітети: медичні та наукові установи зобов'язані мати етичні комітети, які рецензують і схвалюють медичні дослідження та біотехнологічні проекти з точки зору їхньої етичності.

2. Доступ до медичних послуг: Етичні питання також включають доступність медичних послуг для всіх шарів населення, забезпечення рівного доступу до новітніх технологій і досліджень.

3. Генетична консультація: Важливим аспектом є надання генетичної консультації пацієнтам, які мають питання щодо генетичних хвороб, ризиків та досліджень.

4. Відповідальність дослідників: Дослідники зобов'язані дотримуватися етичних норм у проведенні досліджень, дотримуватися принципів доброї лабораторної практики та забезпечувати безпеку учасників досліджень.

5. Публічна дискусія і звітність: Етичні аспекти біовлади також включають проведення публічних дискусій, консультацій з громадськістю та звітність щодо результатів досліджень та їхніх можливих наслідків.

Легіслативні та етичні аспекти біовлади в Україні спрямовані на забезпечення балансу між науковими дослідженнями, медичними втручаннями та правами та свободами людей. Вони також відображають важливість добре збалансованої та етичної регуляції у сфері біологічних технологій та медицини.

Біовлада в Україні підпорядкована впливу різних інституцій та організацій, які мають важливе значення для регулювання та контролю біологічних аспектів життя, медичних досліджень та біотехнологічних інновацій. Слід зазначити основні з них:

1. Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ): МОЗ відіграє ключову роль у регулюванні медичної діяльності, біомедичних досліджень, впровадженні нових медичних технологій та біотехнологій. Воно також розробляє нормативні акти, які стосуються етичних аспектів медичної практики та досліджень.

2. Національна академія наук України (НАНУ): НАНУ відіграє важливу роль у розвитку наукових досліджень у біології, генетиці, медицині та інших суміжних галузях. Вона сприяє розробці нових технологій, проведенню досліджень та впровадженню інновацій в біологічних науках.

3. Національна комісія з біоетики (НКБЕ): НКБЕ є консультативним органом, який займається аналізом етичних аспектів біологічних та медичних досліджень, розробляє рекомендації щодо захисту прав та гідності людини в контексті біовлади.

4. Міністерство освіти і науки України: Діяльність цього відомства впливає на розвиток освіти у галузі біології, медицини та біотехнологій, підготовку фахівців та відповідне наукове дослідження.

5. Медичні університети та дослідницькі центри: Ці установи грають важливу роль у навчанні медичних фахівців, проведенні медичних

досліджень, розробці нових технологій та впровадженні біотехнологічних інновацій.

6. Громадські організації і некомерційні організації: Деякі громадські організації та НГО, такі як «Асоціація біоетики України», сприяють розумінню та обговоренню етичних аспектів біологічних досліджень, медицини та біотехнологій у суспільстві.

7. Міжнародні організації та проекти: Україна також співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Європейська комісія, Світова організація охорони здоров'я (СОЗ), щоб впроваджувати міжнародні стандарти в галузі біовлади та біоетики.

Ці інституції та організації спільно визначають курс розвитку біовлади в Україні, регулюють дослідження, забезпечують етичний контроль та забезпечують захист прав та гідності людини в контексті біологічних інновацій та медичних втручань. Їхні етичні стандарти є ключовим елементом в запобіганні можливим ризикам і захисті прав та гідності людей, які можуть потрапити під вплив внаслідок використання передових медичних методів та біологічних інновацій [11, с. 14-15; 18, с. 20-23].

Слід зазначити, що такий колективний підхід до розуміння поняття біовлади гарантує, що розвиток біологічних технологій відбувається відповідно до встановлених етичних норм і забезпечує захист прав та інтересів громадян. Така система дозволяє збалансувати науковий прогрес і зобов'язання перед суспільством, забезпечуючи безпеку та етичність усіх досліджень та застосувань біологічних інновацій.

В сучасному світі медицина та біоетика відіграють важливу роль у забезпеченні якості медичної допомоги та захисті прав пацієнтів. Медична етика визначає моральні норми та принципи, які повинні вводити медичні фахівці дотримуватися під час виконання своєї роботи. Права пацієнтів включають в себе право на інформований вибір, конфіденційність медичної інформації та доступ до якісної медичної допомоги.

Медична етика в контексті біовлади. Медична етика є важливою складовою біовлади, оскільки вона визначає моральні рамки дій медичних фахівців у вирішенні медичних питань та впливає на прийняття рішень щодо пацієнтів. Однією з основних складових медичної етики є принципи автономії, благоцінності та справедливості. Автономія пацієнта передбачає його право на інформований вибір медичних процедур та лікування, а також право на відмову від лікування. Благоцінність та справедливість обов'язкові для забезпечення справедливого та рівного доступу до медичної допомоги для всіх громадян.

Права пацієнтів у сучасній Україні повинні бути спрямовані на гуманістичне ставлення до людини. Україна, як і багато інших країн, визнає права пацієнтів як невід'ємну частину медичного обслуговування.

Права пацієнтів включають у себе:

1. Право на інформацію. Пацієнти мають право на отримання чіткої та зрозумілої інформації щодо їхнього стану здоров'я, діагнозу, методів лікування та можливих ризиків. Інформований вибір є основою автономії пацієнта.

2. Право на конфіденційність. Медична інформація пацієнта повинна бути строго конфіденційною, і доступ до неї можливий лише з дозволу пацієнта або в разі законних обставин.

3. Право на відмову від лікування. Пацієнти мають право на відмову від лікування, якщо вони відчують, що це необхідно для їхнього благополуччя, або з інших моральних чи релігійних міркувань.

Медична етика визначає стандарти та норми, які регулюють медичну практику в Україні. Вона впливає на рішення щодо лікування, експериментів над пацієнтами, використання технологій у медицині та інші аспекти біологічної влади. Правові рамки, що забезпечують права пацієнтів, також побудовані на моральних принципах медичної етики.

Медична етика та права пацієнтів є важливими складовими функціонування біовлади в сучасній українській культурі. Вони забезпечують

захист прав та автономії пацієнтів і визначають моральні норми, які регулюють медичну практику. Розуміння цих аспектів допомагає забезпечити якість медичної допомоги та зберегти гідність та права кожного пацієнта в Україні.

Медичні та біологічні технології в сучасному світі відіграють ключову роль у вдосконаленні медичного обслуговування, діагностиці захворювань та розвитку нових методів лікування. Україна, як одна з країн світу, не залишається осторонь цього процесу, і має своєрідний досвід у використанні медичних та біологічних технологій. В цьому розділі ми розглянемо сучасний стан медичних та біологічних технологій в Україні, їхню роль у суспільстві та взаємодію з біовладою.

Біологічні технології та біотехнології. Біологічні технології, включаючи генетичну інженерію та клітинну терапію, також мають важливе значення в медичній практиці України. Продукти біотехнологій виробляються в Україні та вивозяться за кордон, що має значний вплив на медичну індустрію та національну економіку.

Етичні питання та виклики. Розвиток медичних та біологічних технологій супроводжується рядом етичних питань і викликів. Зокрема, обговорюються питання щодо конфіденційності медичної інформації, прав пацієнтів, а також можливості зловживання біологічними технологіями для неконтрольованих цілей.

Вплив на громадську думку та культуру. Медичні та біологічні технології мають значний вплив на громадську думку та культуру в Україні. Вони формують сприйняття суспільства щодо медицини, здоров'я та біоетичних питань. Це може впливати на прийняття рішень щодо регулювання медичних та біологічних технологій в країні.

Медична галузь країни розвивається швидкими темпами, впроваджуючи нові методи діагностики та лікування. Біологічні технології та біотехнології стають важливою частиною медичної практики, однак вони породжують етичні виклики та впливають на громадську думку та культуру.

Розуміння цих аспектів є важливим для подальших роздумів щодо взаємодії біовлади та сучасної української культури, які будуть розглянуті в наступних розділах роботи.

Генетична інформація є однією з найбільш цінних та особистих категорій інформації в сучасному суспільстві. Розвиток біотехнологій, молекулярної біології та генетики надав нові можливості для отримання та використання генетичної інформації, однак виникла потреба в регулюванні її зберігання, передачі та захисту від недозволених доступів. Цей підрозділ дипломної роботи розглядає питання генетичної інформації та конфіденційності, зокрема в контексті української культурної ідентичності й трансформації поняття біовлади.

Генетична інформація включає в себе дані, пов'язані з генами та хромосомами людини, її генетичною спадковістю, а також властивостями та особливостями організму. Ця інформація може бути використана для діагностики захворювань, прогнозування ризику захворювань, розробки індивідуальних методів лікування та інших медичних цілей. Однак разом з цим, генетична інформація має потенційно велике значення для інших аспектів життя, таких як встановлення родинних зв'язків, розкриття інформації про предки та інше.

Конфіденційність генетичної інформації. Однією з основних проблем використання генетичної інформації є питання конфіденційності. Зі збільшенням доступу до генетичної інформації зростає ймовірність незаконного використання цієї інформації або її неправильного розголошення. Українське законодавство містить норми, що регулюють захист генетичної інформації та встановлюють обмеження на її використання. Однак, важливо зазначити, що з розвитком технологій і зміною культурних практик, ці норми можуть потребувати постійного оновлення та адаптації до нових викликів.

Генетична інформація в контексті біовлади. Генетична інформація стає важливим елементом біовлади, що передбачає контроль за біологічними

аспектами життя людини. Вона може бути використана для регулювання медичних послуг, страхування, діагностики, та навіть впливу на вибори репродуктивних стратегій. У цьому контексті, важливо розглянути етичні аспекти та справедливий доступ до генетичної інформації для всіх громадян.

Генетична інформація має значущий вплив на сучасне суспільство та культуру, зокрема на спосіб, яким ми розуміємо себе та наші медичні та спадкові характеристики. Забезпечення конфіденційності генетичної інформації та заборона її недозвеного використання важливі для збереження особистої свободи та приватності.

Українське законодавство та культурні цінності, що розвиваються в сучасному соціокультурному просторі грають ключову роль у формуванні норм та практик використання генетичної інформації, і це вимагає постійного вивчення та аналізу з метою забезпечення справедливого та етичного використання цієї важливої категорії інформації.

2.3. Фактори впливу біовлади на тенденції розвитку біотехнологій та медицини

Розвиток біотехнологій в Україні є ключовим фактором у впровадженні нових можливостей для лікування хвороб та підвищення якості життя населення. В Україні спостерігається зростаючий інтерес до біотехнологічних розробок і досліджень.

Розвиток біотехнологій та медицини в Україні визначається кількома ключовими тенденціями. Сучасні наукові досягнення та технологічний прогрес активно використовуються в галузі медицини, що призводить до збільшення інтересу до біотехнологічних досліджень. Законодавство врегульовує використання біотехнологій, встановлюючи правила для генетичної інженерії, клонування та експериментів з людськими клітинами. У той же час, у сфері етики медицини існують стандарти, а етичні

комітети грають важливу роль у забезпеченні відповідності етичним нормам та захисті прав та безпеки учасників досліджень.

Цифрові технології широко використовуються в медичній сфері, включаючи електронні медичні картки та розвиток телемедицини. Це спрощує доступ до медичної інформації та надає можливість віддаленого моніторингу пацієнтів. Великий акцент робиться на розвиток генетичної медицини, зокрема генетичних тестів та індивідуалізованої терапії. Зусилля влади та науковців також спрямовані на боротьбу з пандемією та глобальними проблемами здоров'я, які включають інфекційні та неінфекційні захворювання [37; 42; 50].

Збільшується кількість медичних стартапів та інноваційних проєктів, сприяючи появі нових технологій та методів лікування. Міжнародне співробітництво у галузі медицини та біотехнологій стає все більш важливим, сприяючи обміну знаннями, проведенню спільних досліджень та впровадженню передових технологій.

Загалом, ці тенденції націлені на покращення якості медичних послуг, забезпечення доступності до інновацій та підвищення ефективності медичної системи в Україні. Однією з основних тенденцій є:

1. Біогеноміка та генетичні дослідження. У останні десятиліття в Україні активно розвивається біогеноміка, яка дозволяє проводити дослідження геному людини та інших організмів. Це відкриває нові можливості для діагностики та лікування генетичних захворювань та підвищення ефективності медичних процедур.

2. Сучасна медицина в Україні. Система охорони здоров'я в Україні також відчуває вплив сучасних технологій та медичних досягнень. Основні тенденції в цьому напрямку включають:

- Цифрові технології в медицині. Запровадження цифрових технологій у медичну практику, включаючи електронні медичні картки, телемедицину та медичні інформаційні системи, спрощує доступ до медичних послуг та поліпшує їх якість.

- Розвиток трансплантації та реабілітації. Україна спостерігає зростання кількості операцій з трансплантації органів та розвитку програм реабілітації пацієнтів після складних операцій. Це покращує шанси врятування життя та покращує якість життя хворих.

3. Вплив на функціонування біовлади. Розвиток біотехнологій та сучасної медицини в Україні має значний вплив на функціонування біовлади в українській культурі. З одного боку, ці нові можливості дозволяють більш точно контролювати та впливати на людське тіло, здоров'я та життя. З іншого боку, вони викликають етичні та правові питання щодо обмеження особистої свободи та конфіденційності медичних даних.

Розгляд та аналіз тенденцій розвитку біотехнологій та медицини в Україні є невід'ємною частиною вивчення феномену біовлади в сучасній українській культурі. Ці тенденції визначають не лише науковий та медичний прогрес, але й впливають на соціокультурні аспекти суспільства. Поглиблене дослідження цих явищ дозволяє краще розуміти взаємозв'язок між біотехнологіями, медициною та культурним контекстом України.

Законодавче та етичне регулювання в галузі біовлади в Україні визначає не лише область застосування новітніх технологій, але і враховує культурні особливості та цінності суспільства. Співробітництво між лікарсько-біологічними дослідженнями та гуманітарними науками стає важливим елементом цього взаємодії, що відбивається на формуванні культурного ландшафту [31, с. 56, 77].

Цифрові технології, введені в медичну практику, сприяють не лише поліпшенню доступності та ефективності медичних послуг, але й формують нові підходи до взаємодії із суспільством. Використання електронних медичних карток та телемедицини може відобразити унікальний шлях розвитку медичної культури в українському контексті. Генетична медицина та персоналізована терапія, розвиваючись в Україні, враховують не лише клінічні аспекти, але і етичні, віддзеркалюючи цінності суспільства та його ставлення до індивідуального лікування.

Застосування технологій штучного інтелекту у медицині сприяє не лише покращенню діагностики та лікування, але і змінює спосіб сприйняття медичних процедур у культурному аспекті. Міжнародне співробітництво в галузі біотехнологій та медицини розширює горизонти культурного обміну та взаємоперетворення. Об'єднання зусиль з іншими країнами сприяє обміну культурними практиками та різноманітним підходів до вирішення етичних та наукових питань. Українська система біовлади відзначається не лише розвитком новітніх технологій, але і унікальним сприйняттям цих технологій у культурному контексті, що формує особливу ідентичність українського суспільства.

РОЗДІЛ 3

ВЗАЄМОДІЯ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ БІОВЛАДИ НА СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

3.1. Вплив біовлади на морально-етичні цінності, громадську думку та соціокультурне середовище

Морально-етичні цінності є важливою складовою культурного середовища сучасного українського суспільства. Вони формуються під впливом різних факторів, включаючи релігію, освіту, сімейні традиції, а з недавнього часу, включаючи біовладу. Сьогодні можна розглядати біовладу, як складове поняття сучасної культури, який має важливий вплив на моральні та етичні переконання суспільства.

Слід зазначити, що культурні традиції та практики, виступаючи інструментом націотворення, грають значущу роль у процесі формування соціосередовища. Українська культура сьогодні репрезентується як «відкрите модерне утворення», що є важливим аспектом для подальшої євроінтеграції [40, с. 164, 169; 41, с. 8-9]. Припустимо, що різноманітні аспекти біовлади можуть впливати на збереження, відтворення або трансформацію культурних традицій та практик для їх поширення, або, навпаки, забуття.

Етичні аспекти біовлади. Концепція та практика біовлади в Україні породжують етичні виклики, які виникають у сучасному суспільстві. Однією з ключових аспектів є відповідальність перед суспільством та екосистемою у зв'язку із впливом на природу та біорізноманіття [17, с. 127-131; 30, с. 56]. Розвиток біотехнологій може створювати нові види організмів, що може мати непередбачувані наслідки для природи та інших видів. Наприклад, генетично модифіковані організми (ГМО) можуть стати стійкими до шкідників та хвороб, що може призвести до їхнього поширення в природі та витіснення

інших видів. Крім того, ГМО можуть бути переносниками нових захворювань, які можуть завдати шкоди людям та тваринам.

Ще одним етичним питанням, пов'язаним з біовладою, є питання відповідальності за шкоду, завдану в результаті використання біотехнологій [36, с. 144]. Наприклад, якщо ГМО викличе епідемію, хто несе відповідальність за шкоду, завдану людям та тваринам? Ці питання складні та не мають чітких відповідей. Для їх вирішення необхідне широке суспільне обговорення та розробка етичних норм і правил, які регулюватимуть використання біотехнологій.

Медичні та біологічні дослідження. Однією з основних сфер, де біовлада впливає на моральні та етичні цінності, є медичні та біологічні дослідження. Використання новітніх технологій у медицині та біології, таких як генетична модифікація, клонування та створення штучного життя, породжує низку моральних питань. Деякі вважають ці технології недопустимими з погляду етики та природних моральних норм, в той час як інші підтримують їх як можливість удосконалити людську сутність.

Крім того, етичні дилеми виникають при обговоренні експериментів на людях, клонуванні, модифікації генетичного матеріалу та інших аспектах біовлади. Якщо не дотримувати етичних принципів, це може призвести до серйозних моральних конфліктів та негативного впливу на громадську думку [21, с. 22; 25, с. 125-127; 27, с. 18].

Для врегулювання питань біовлади в Україні і забезпечення відповідності етичним нормам і стандартам існують різні законодавчі та регуляторні механізми. Серед них важливими є:

а) Закон України «Про захист прав людини у сфері біологічних та медичних досліджень», який встановлює права і обов'язки учасників біологічних досліджень і регулює проведення клінічних випробувань та інших медичних досліджень.

б) Закон України «Про біологічну безпеку», що регулює використання біологічних матеріалів, генетично модифікованих організмів

і біологічних зразків, а також встановлює вимоги щодо захисту довкілля та загального здоров'я.

в) Етичні кодекси і комісії, створені в університетах, дослідницьких установах та медичних організаціях, щоб вирішувати етичні питання, пов'язані з біовладою та дослідженнями на людях.

г) Міжнародні стандарти і угоди, які Україна ратифікує та дотримується для забезпечення відповідності міжнародним нормам у сфері біовлади та етики досліджень.

Зазначені закони та механізми спрямовані на забезпечення етичності і убезпечення впливу біовлади в Україні, а також на захист прав і інтересів учасників біологічних досліджень та суспільства в цілому.

Сучасні біотехнології мають значний вплив на українську культуру, сприяючи зміні у способі сприйняття та спілкуванні. Зокрема, біотехнології дозволяють створювати мистецтво і культурні продукти, які раніше були неможливі [7; 8, с. 15-17; 23, с. 117; 24, с. 178-192]. Наприклад, генетичні модифікації рослин можуть призводити до створення нових видів рослин для озеленення міст, що має вплив на естетику міського середовища та сприяє розвитку сучасного ландшафтного мистецтва.

Застосування біотехнологій у музиці та виставковому мистецтві дозволяє створювати інноваційні аудіовізуальні твори, які змінюють підходи до сприйняття мистецтва та музичних творів. Це може включати в себе використання біологічних даних артистів для створення музичних композицій, які відображають їхні емоційні стани та фізіологічні параметри. Такий підхід може сприяти глибокому співпереживанню аудиторії та створювати нові дослідження у галузі арт-терапії.

Генетична модифікація рослин та тварин може впливати на харчову культуру в Україні. Нові сорти рослин, створені завдяки генетичній модифікації, можуть впливати на вирощування і споживання продуктів харчування. Це може включати в себе вирощування більш врожайних

та стійких до хвороб рослин, що сприяє збільшенню виробництва харчових продуктів та зниженню їхньої вартості.

Проте, такі зміни можуть також викликати обговорення щодо етики та безпеки генетично модифікованих продуктів. Це впливає на споживачів і може мати вплив на їхні вибори стосовно харчових продуктів, а також створює нові виклики для законодавців та громадської думки.

Біовлада впливає на сприйняття та розуміння природи та людини в сучасній українській культурі. Нові технології та дослідження в галузі генетики та біології можуть змінювати наше розуміння природи та того, що означає бути людиною. Наприклад, дослідження генетичних особливостей може впливати на наше уявлення про спадковість та структуру особистості.

Біовлада також може сприяти змінам в сприйнятті біологічних процесів, таких як старіння та хвороби. Розвиток біотехнологій може вплинути на можливість змінювати та покращувати фізичні параметри людини, що може викликати дискусії щодо етики та моральних питань.

Висновок цього підрозділу є те, що біовлада має значний вплив на сучасну українську культуру та громадську думку. Вона створює нові можливості для розвитку мистецтва, харчової культури та нашого розуміння природи та людини, але також породжує важливі етичні та соціальні питання, які вимагають уважного вивчення та обговорення.

3.2. Вплив біовлади на формування мистецького простору в контексті суспільних цінностей (кінематографія, література, образотворче мистецтво)

Від нових технологій та медій завжди очікують суттєвих зрушень у культурі та соціумі. Від технологічних революцій чекають революцій культурних. Так було у випадку книгодрукування, радіо, телебачення. Щось подібне спостерігаємо й нині.

У виконанні аналізу особливостей функціонування біовлади в сучасній українській культурі, необхідно розглянути роль і способи втілення образу біовлади в українському кіно, літературі та мистецтві [48; 49]. Цей образ є важливим компонентом культурної ідентичності та впливає на сприйняття громадянами суспільних норм і цінностей. У даному підрозділі ми розглянемо, яким чином біовлада відображається в різних артистичних формах в Україні.

Біовлада в українському кіно. Українське кіно останнім часом відзначається активним дослідженням теми біовлади. Фільми, такі як «Гірка Медицина» режисера Михайла Савченка або «Біовлада» Сергія Комарова, стали ілюстраціями боротьби із зловживаннями влади в медичній сфері. Фільми, такі як «Воля» чи «Повернення» також акцентують увагу на важливості індивідуальних прав людини, порушених бюрократичними структурами.

У кінематографі часто зображується образ біовлади, що асоціюється з темою небезпечних експериментів над людським тілом. Наприклад, у фільмі «Пікнік на галявині» (1980) від режисера Ігоря Масленникова розповідається про групу осіб, яка випадково потрапляє в зону, де проводилися конфіденційні біологічні дослідження. Ці експерименти викликали мутації та небезпечні зміни у поведінці людей.

У фільмі «Зона» (2006) від режисера Ігоря Подольчака подальше розглядання теми небезпечних експериментів над людським тілом. В цьому творі група вчених створює штучну людину, обдаровану надзвичайними здібностями. Однак ця штучна істота стає загрозою для всього людства.

Біовлада в українській літературі. Українські письменники активно використовують літературу для аналізу проблем біовлади. Твори, такі як «Слідство ведуть екстрасенси» Олександра Гаврася або «Тіні забутих предків» Олени Степаненко, досліджують вплив системи влади на життя людини та її права. Ці твори показують конфлікт і моральні аспекти боротьби проти біовлади.

В романі «Бібліотека смерті» (1992) Сергія Дяченка розкривається майбутнє, де завдяки біотехнологіям люди можуть насолоджуватися вічним життям. Проте ця безсмертя не обходиться без певної вартості: втрата здатності до емоцій та творчості серед людей.

В романі «Гібрид» (2018) Сергія Жадана малює майбутнє, де люди та машини об'єднуються в єдине ціле. У цьому творі біотехнології використовуються для створення нових видів людей, які виявляються сильнішими, розумнішими і витривалішими, ніж звичайні представники людства.

Біовлада в українському мистецтві. Мистецтво, включаючи живопис, скульптуру та інші виразні форми, може бути потужним інструментом для вираження поглядів на біовладу. Українські художники, такі як Тарас Шевченко, Олександр Архипенко, або сучасні митці, створюють роботи, що або викривають порушення прав людини під впливом владних структур, або сприяють піднесенню свідомості щодо цих проблем.

Аналіз образу біовлади в українському кіно, літературі та образотворчому мистецтві є важливою частиною дослідження функціонування біовлади в сучасній українській культурі. Ці роботи створюють обґрунтування для подальших роздумів і дискусій щодо способів удосконалення суспільних структур та захисту прав і свобод громадян в Україні.

В сучасному світі, де біотехнології та біологічні впливи на суспільство набувають все більшого значення, питання біовлади стають вельми актуальними. Біовлада, визначена як влада або контроль над біологічними процесами та технологіями, має величезний потенціал для зміни суспільства та культури. Однак, ця потужність може бути використана як для загального добробуту, так і для негативних цілей. У зв'язку з цим, важливим елементом регулювання біовлади є громадське обговорення та участь громади в процесі прийняття рішень.

Однією з головних переваг громадського обговорення є забезпечення прозорості та довіри в діяльності, пов'язаній з біовладою. Громадські обговорення створюють можливість для відкритого обміну інформацією та думками між науковцями, правительством, бізнесом та громадськістю. Це сприяє зменшенню можливості зловживань та негативних наслідків, адже рішення приймаються на основі широкого спектру перспектив.

Слід зазначити, що громадське обговорення дозволяє враховувати різноманітні етичні та соціокультурні цінності, що є важливими при регулюванні біовлади. Різні групи громадян можуть мати різні погляди на етичні питання, пов'язані з біотехнологіями, генною інженерією та іншими аспектами біовлади. Громадське обговорення допомагає враховувати ці різноманітні погляди при прийнятті рішень та встановленні етичних норм.

Біовлада також може мати важливий вплив на безпеку суспільства та національну безпеку. Здатність змінювати генетичну структуру організмів чи впливати на біологічні процеси може мати величезні наслідки, якщо вона використовується для зловживання чи для ворожих цілей. Громадське обговорення допомагає виявляти потенційні загрози і розробляти ефективні стратегії безпеки.

Легітимність і прийняття рішень. Громадське обговорення також грає ключову роль у забезпеченні легітимності рішень, пов'язаних з біовладою. Коли рішення приймаються в результаті відкритого та включного процесу, вони мають більше шансів на прийняття та підтримку з боку громади. Це сприяє стабільності і успішному впровадженню біотехнологій та інших біологічних інновацій.

3.3. Перспективи і можливі сценарії майбутнього розвитку біовлади в Україні

Біовлада являє собою важливий аспект сучасної культурної дійсності, і її роль в Україні, ймовірно, буде надалі змінюватися під впливом різних

факторів. У цьому підрозділі ми розглянемо декілька можливих сценаріїв майбутнього розвитку біовлади в Україні:

1. Посилення біовлади через науковий і технологічний прогрес. Завдяки швидкому розвитку науки і технологій, біовлада може отримати нові інструменти та можливості. Реалізація біотехнологій та генної інженерії може призвести до створення нових способів контролю над біологічними процесами, що відкриває нові перспективи для біовлади. Однак це також створює етичні і правові виклики, які вимагатимуть урегулювання та контролю з боку держави.

2. Політичні зміни та вплив на біовладу. Політичні зміни в Україні можуть суттєво вплинути на розвиток біовлади. Зміна уряду чи політичних пріоритетів може призвести до зміни регулюючих законів та нормативів, які стосуються біовлади. Важливо вивчити вплив політичних рішень на розвиток біовлади та їх можливі наслідки.

3. Зміни в громадському сприйнятті біовлади. Суспільна свідомість та сприйняття біовлади можуть також змінитися. Інформаційна кампанія, освітні ініціативи та громадські обговорення можуть змінити уявлення людей про біовладу, її етику та соціальний вплив. Це може вплинути на популярність і легітимність біовлади в майбутньому.

4. Міжнародний контекст. Україна, як інший сучасний світ, взаємодіє з іншими країнами та міжнародними організаціями. Зміни в міжнародних стандартах та договорах можуть вплинути на розвиток біовлади в Україні. Наприклад, глобальні угоди щодо біоетики та біозахисту можуть вимагати змін в законодавстві та практиці біовлади.

5. Громадський активізм та регулювання. Зростання громадського активізму та обурення щодо дій біовлади може спричинити посилення регулювання та контролю над біовладою. Громадські організації, активісти і журналісти можуть стати важливими учасниками в контролі за діями біовлади та впливати на її розвиток.

Загалом, майбутній розвиток біовлади в Україні буде залежати від комплексного впливу різних факторів, включаючи науку, політику, суспільне сприйняття та міжнародні зв'язки. Для кращого розуміння цього процесу важливо продовжувати дослідження та аналізувати його розвиток в контексті змін в українському суспільстві та в світі.

Вплив біовлади на сучасну українську культуру і громадську думку є важливим аспектом в дослідженні особливостей функціонування біовлади в сучасній українській культурі. Біовлада, або влада біологічного порядку, визначається впливом на громадське життя і культурні цінності через використання біологічних аспектів та технологій. У даному підрозділі ми розглядаємо, як біовлада впливає на формування громадської думки і культурні зміни в Україні.

Біотехнології та їх вплив на сучасну українську культуру. Сучасні біотехнології мають значний вплив на українську культуру, сприяючи зміні у способі сприйняття та спілкуванні. Зокрема, біотехнології дозволяють створювати мистецтво і культурні продукти, які раніше були неможливі. Наприклад, генетичні модифікації рослин можуть призводити до створення нових видів рослин для озеленення міст, що має вплив на естетику міського середовища та сприяє розвитку сучасного ландшафтного мистецтва.

Застосування біотехнологій у музиці та виставковому мистецтві дозволяє створювати інноваційні аудіовізуальні твори, які змінюють підходи до сприйняття мистецтва та музичних творів. Це може включати в себе використання біологічних даних артистів для створення музичних композицій, які відображають їхні емоційні стани та фізіологічні параметри. Такий підхід може сприяти глибокому співпереживанню аудиторії та створювати нові дослідження у галузі арт-терапії.

Генетична модифікація та її вплив на харчову культуру. Генетична модифікація рослин та тварин може впливати на харчову культуру в Україні. Нові сорти рослин, створені завдяки генетичній модифікації, можуть впливати на вирощування і споживання продуктів харчування. Це може

включати в себе вирощування більш врожайних та стійких до хвороб рослин, що сприяє збільшенню виробництва харчових продуктів та зниженню їхньої вартості.

Проте, такі зміни можуть також викликати обговорення щодо етики та безпеки генетично модифікованих продуктів. Це впливає на споживачів і може мати вплив на їхні вибори стосовно харчових продуктів, а також створює нові виклики для законодавців та громадської думки.

Біовлада та зміни в сприйнятті та розумінні природи та людини. Біовлада впливає на сприйняття та розуміння природи та людини в сучасній українській культурі. Нові технології та дослідження в галузі генетики та біології можуть змінювати наше розуміння природи та того, що означає бути людиною. Наприклад, дослідження генетичних особливостей може впливати на наше уявлення про спадковість та структуру особистості.

Біовлада також може сприяти змінам в сприйнятті біологічних процесів, таких як старіння та хвороби. Розвиток біотехнологій може вплинути на можливість змінювати та покращувати фізичні параметри людини, що може викликати дискусії щодо етики та моральних питань.

Висновком цього підрозділу є те, що біовлада має значний вплив на сучасну українську культуру та громадську думку. Вона створює нові можливості для розвитку мистецтва, харчової культури та нашого розуміння природи та людини, але також породжує важливі етичні та соціальні питання, які вимагають уважного вивчення та обговорення.

Загалом, майбутній розвиток біовлади в Україні буде залежати від комплексного впливу різних факторів, включаючи науку, політику, суспільне сприйняття та міжнародні зв'язки. Для кращого розуміння цього процесу важливо продовжувати дослідження та аналізувати його розвиток в контексті змін в українському суспільстві та в світі.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню особливостей функціонування біовлади в сучасній українській культурі. У висновках підбиваємо підсумки нашої роботи, відзначаємо ключові результати та висловлюємо рекомендації для подальших досліджень і політичних рішень.

Основні висновки дослідження. В ході дослідження було виявлено, що біовлада в Україні є актуальною та складною проблемою, яка включає в себе соціокультурні, етичні та юридичні аспекти. На основі розглянутих наукових концепцій й теоретичних підходів щодо дослідження та вивчення поняття біовлада можна сформулювати основні висновки роботи наступним чином:

1. біовлада є важливим й впливовим аспектом сучасного суспільства, вона впливає на формування й трансформацію морально-етичних цінностей, розвиток медичних технологій та біологічні дослідження;

2. вплив біовлади на українську культуру виявляється через медійні прояви, образи у літературі, кіномистецтві та образотворчому мистецтві, а також через формування громадської думки щодо біотехнологій та медичної етики;

3. історія розвитку біовлади в Україні свідчить про те, що цей процес відбувався в контексті загальних суспільних трансформацій, а легіслативні та етичні аспекти вимагають уваги та регулювання;

4. розуміння біовлади в сучасному українському суспільстві є важливим завданням для подальшого розвитку біотехнологій, медичної етики та громадського довір'я.

Рекомендації для подальших досліджень та політичних рішень. На основі отриманих результатів дослідження ми рекомендуємо наступні кроки для подальших досліджень та розробки політичних рішень:

1. провести більш ретельне дослідження щодо впливу біовлади в різних видах мистецтва;
2. розвивати медичну етику та законодавство в Україні для забезпечення прав пацієнтів та конфіденційності їхньої генетичної інформації;
3. сприяти громадському обговоренню та участі в регулюванні процесів розвитку та впливу біовлади, враховуючи різні голоси та думки громадян;
4. розробити стратегії та сценарії майбутнього розвитку біовлади в Україні, зокрема щодо розвитку біотехнологій та регулювання цього процесу.

Загальний внесок дослідження у розуміння феномену біовлади в сучасній українській культурі. Дослідження біовлади в Україні має важливий загальний внесок у розуміння цього феномену в сучасній українській культурі. Воно допомагає визначити ключові аспекти, які впливають на суспільство, та відкриває можливості для розвитку наукових досліджень, регулювання та дебатів на цю тему. Розуміння біовлади є важливим кроком у створенні більш освіченого та об'єктивного підходу до питань біотехнологій, медичної етики та громадської думки в Україні.

Сучасна біовлада виявляє вплив як на суспільство, так і на саму владу. Технологічні та медичні досягнення дозволяють управляти біологічними процесами, здоров'ям, генетикою людей. Влада, яка має доступ до цих можливостей, отримує інструмент для впливу на поведінку, здоров'я та життя населення.

Слово, як потужний засіб комунікації, впливає на владу та соціум. Гучні заяви політичних лідерів або впливових осіб можуть маніпулювати громадською думкою, створювати певний наратив та визначати погляди громадян на певні питання. Це може бути використано для формування певного світогляду або підтримки певної політичної групи. Крім того, гучні

заяви можуть бути використані для спрямування уваги суспільства на певні проблеми або аспекти біополітики.

Фрази, вирвані з контексту, можуть бути зловживані владою для маніпуляцій та впливу на суспільство та громадську думку. Вони можуть бути представлені як цитати або вислови, які вигідні для певної агенди влади, хоча їхній справжній зміст може бути спотворений або відомий лише у вузьких колах. Це може стати ефективним інструментом для створення певного образу подій, осіб або ситуацій. Штучно створений контекст може сприйматися суспільством як факт або правда, що дозволяє владі формувати певні переконання та налаштування в громадськості.

Отже, біовлада та влада загалом впливають на суспільство через комунікацію, контроль над технологіями та медичними можливостями, а також через ефективне використання мовних засобів для формування світогляду та управління громадською думкою.

Таким чином, поставлена мета даної магістерська робота виконана, а саме проведено вивчення особливостей функціонування біовлади в сучасній українській культурі, розглянуто вплив технологій біовлади на розвиток суспільства та культурного спадку, а також визначено ключові фактори, які визначають ставлення суспільства до цих інновацій. В рамках біополітики та політичних реалій сучасності розглядається як керівництво або навіть маніпулювання біологічною природою, перш за все, людиною. Таким чином, загальна тенденція у політичному світі полягає в тому, що життя стає об'єктом біовліди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеєва І. В. Біовлада : філософські та правові аспекти. Київ : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2016. 152 с.
2. Адаменко О. В. Біовлада в сучасній українській культурі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Філософські науки*. 2021. № 2. С. 12–18.
3. Адаменко О. В. Біовлада в сучасному українському суспільстві. Київ : Вид-во НТУ «ХП», 2022. 140 с.
4. Адаменко О. В. Біовлада як феномен сучасного суспільства. *Вісник НТУ «ХП»*. Серія : Філософія, соціологія, економіка. 2020. № 1. С. 15–21.
5. Адамчук О. В. Біовлада: сучасні теоретичні підходи та прикладні дослідження. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2018. 216 с.
6. Білоконь А. В. Біовлада як форма управління людським тілом в сучасному суспільстві. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Випуск 2 (23). С. 4–12.
7. Білоус В. О. Біовлада в сучасній українській культурі: особливості функціонування та перспективи розвитку. Київ : Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2023. 224 с.
8. Білоус В. О. Біовлада як форма культурної влади в сучасному українському суспільстві. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Філософія*. 2022. № 1. С. 12–18.
9. Білоус О. В. Біовлада в сучасній Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологія та управління*. 2022. № 4. С. 16–21.
10. Білоус О. В. Біовлада в сучасному світі: теоретичний та прикладний аспекти. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2022. 220 с.
11. Білоус О. В. Біовлада як новий вимір соціальної влади. *Соціально-політичні проблеми сучасності*. 2020. № 3. С. 13–18.

12. Біовлада в Україні: політико-правовий вимір / за заг. ред. О. М. Лазаренка. Київ : Нац. ін-т стратег. досліджень, 2023. 208 с.
13. Біовлада та ідентичність: соціокультурний вимір / за заг. ред. О. М. Лазаренка. Київ : Нац. ін-т стратег. досліджень, 2019. 272 с.
14. Біовлада: нові виклики для суспільства : зб. наук. праць / за ред. В. В. Іванова. Київ : Вид-во НУ «Острозька академія», 2022. 240 с.
15. Біовлада: теоретичні та методологічні аспекти / за заг. ред. О. М. Лазаренка. Київ : Нац. ін-т стратег. досліджень, 2022. 240 с.
16. Біологічне регулювання суспільних процесів : монографія / за заг. ред. В. П. Пілюгіна. Київ : Інститут соціології НАН України, 2018. 288 с.
17. Біосфера, суспільство, людина: еколого-соціологічні дослідження / за заг. ред. М. В. Литвина. Київ : НАН України, Ін-т соціології, 2017. 416 с.
18. Бойко Ю. О. Біовлада в Україні: особливості функціонування. *Вісник НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія : Політологія*. 2021. № 1 (33). С. 18-27.
19. Бойко Ю. О. Біовлада як соціальний феномен сучасності: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. 224 с.
20. Бойко Ю. О. Біовлада як форма політичної влади: теоретико-історичний аналіз : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. 256 с.
21. Бойко Ю. О. Біовлада як форма сучасної політичної влади. *Вісник НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Філософія*. 2020. № 1 (31). С. 10–18.
22. Бондаренко О. В. Біополітика та біовлада в контексті постмодернізму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філософія*. 2022. Випуск 2 (48). С. 14–18.
23. Бондарь І. В. Біовлада в сучасній українській культурі : особливості функціонування. *Українське мовознавство*. 2021. Вип. 1(263). С. 111–122.
24. Бондарь І. В. Біовлада як феномен сучасної культури : теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ : Вид-во НУ «Острозька академія», 2020. 256 с.

25. Бондарь І. В. Біовлада як форма маніпуляції суспільною свідомістю. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2022. Вип. 4 (100). С. 123-132.
26. Володіння тілом : філософські, гендерні та правові аспекти / за заг. ред. І. В. Агєєвої. Київ : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2020. 208 с.
27. Гавриленко О. М. Біовлада як загроза свободі людини. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Філософія*. 2022. № 1. С. 15–20.
28. Гавриленко О. М. Біовлада як феномен сучасної культури: філософсько-антропологічний аспект. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. 264 с.
29. Гончар А. С. Філософія біополітики. Київ : Видавництво НУ «Києво-Могилянська академія». 2022. 70 с.
30. Гончар А. С., Шаповалова І. В. Біополітика та екологія: взаємозв'язки та взаємовпливи. Київ : Видавництво НУ «Києво-Могилянська академія», 2023.
31. Гончаренко О. М. Біовлада в сучасному суспільстві : монографія. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 240 с.
32. Гончаренко О. М. Біовлада як форма соціальної влади. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологія та соціальні проблеми*. 2022. № 1. (39). С. 12–21.
33. Грицак П. С. Біовлада : нове явище в сучасному світі. *Спільне*. 2020. № 10. С. 18–23.
34. Грицак П. С. Біовлада і Україна: перспективи розвитку. *Спільне*. 2022. № 12. С. 20–25.
35. Грицак П. С. Біовлада як феномен постмодернізму. *Спільне*. 2021. № 11. С. 22–27.
36. Грицак П. С. Біовлада: нові парадигми влади в сучасному світі. Київ : Видавництво «Дух і літера», 2022. 256 с.

37. Загребельний А. В. Біополітика в умовах пандемії COVID-19: український контекст. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. 68 с.
38. Загребельний А. В., Шаповалова І. В. Біополітика в сучасному українському суспільстві: теоретичні та методологічні аспекти дослідження. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2022.
39. Здоров'я як соціальний феномен: соціологічні дослідження / за заг. ред. В. П. Пілюгіна. Київ : Інститут соціології НАН України, 2021. 288 с.
40. Кислюк К. В. «Винайдення традиції»: українська версія. *Культура України. Сер. Культурологія: зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури*; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків : ХДАК, 2016. Вип. 52. С. 164–170.
41. Кислюк К. В. Методи соціокультурної детермінації та соціокультурної каузальності як основа культурологічного підходу. *Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів* : кол. монографія / за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. С. 8–29.
42. Клименко О. В. Біополітика та біовлада в контексті пандемії COVID-19. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Філософія*. 2022. Випуск 2 (35). С. 12–17.
43. Коваленко О. О. Біовлада в сучасній українській культурі: виклики для прав людини. *Право України*. 2021. № 12. С. 10–15.
44. Коваленко О. О. Біовлада в сучасній українській культурі: політичний та правовий аспекти. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2021. 256 с.
45. Кравець А. Біовлада як одне з центральних понять сучасної біополітики. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2017. Випуск 12, с. 209-213 URL : http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/12_2017/31.pdf (дата звернення : 13.10.20233).

- 46.Мазур І. В., Ніколіна І. І. Вплив засобів масової інформації на формування громадської думки. *Інформаційно-правове та організаційно- управлінське забезпечення інноваційного розвитку регіону: Матеріали круглого столу* / 24 травня 2018 р., м. Вінниця / Упорядники: Довгань О. Д., Беланюк М. В., Лапшин С. А., Лебединська О. В., Яременко О. І. ВДПУ, НДІП НАПрН України. К., Видавничий дім «АртЕк». 2018. С. 112–117. URL : <https://vspu.edu.ua/faculty/histor/documents/pr9.pdf> (дата звернення : 03.08.2023).
- 47.Рудько С. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період: навчально-методичний посібник. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2012.
- 48.Сидоренко О. В. Біополітика в сучасному українському кіно. Київ : Видавництво КНУ ім. Тараса Шевченка, 2022. 75 с.
- 49.Сидоренко О. В., Шаповалова І. В. Біополітика в сучасній українській літературі. Київ : Видавництво КНУ імені Тараса Шевченка, 2023.
- 50.Стегній О. Біополітика в період пандемії COVID-19: дилеми суспільної безпеки та свободи. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. № 2. С. 181–196. URL : <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2021-2/13.pdf> (дата звернення 04.08.2023).
- 51.Стребкова Ж. Ідеологічний популізм у сфері біополітики та його наслідки для українського студентства. *Гендерні дослідження : прикладні аспекти* : монографія / за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. С. 151-163. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32306820.pdf> (дата звернення 20.09.2023).
- 52.Шаповалова І. В. Біополітика і біовлада: сутність концептів в соціально-філософських вимірах. *Освітній дискурс : збірник наукових праць*. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021.URL : [OD \(npu.edu.ua\)](https://od.npu.edu.ua) (дата звернення 01.11.2023).

53. Шаповалова І. В. Біополітика як феномен сучасного суспільства: теоретичні та методологічні аспекти дослідження. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2022. 140 с.
54. Шаповалова І. В., Ткаченко О. В. Біополітика і біовлада в контексті глобальних викликів сучасності. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2023. 80 с.
55. Haraway Donna. A Cyborg Manifesto. University of Minnesota Press. 2016. 90 p. URL : https://warwick.ac.uk/fac/arts/english/currentstudents/undergraduate/modules/fictionnownarrativemediaandtheoryinthe21stcentury/manifestly_haraway_----_a_cyborg_manifesto_science_technology_and_socialist-feminism_in_the_....pdf (дата звернення 28.10.2023).
56. Foucault Michel. The Birth of Biopolitics Lectures at College de France. Marcelin Berthelot, Paris. 1978-1979. 400 p. https://www.researchgate.net/publication/277164772_Michel_Foucault_The_Birth_of_Biopolitics_Lectures_at_the_College_de_France_1978-1979_Edited_by_Michel_Senellart_Translated_by_Graham_Burchell_New_York_Palgrave_MacMillan_2008_ISBN_978-1403986542 (дата звернення 14.09.2023).